

Sylwia Tyl

PRAWO RODZICÓW DO WYCHOWANIA DZIECI
ZGODNIE ZE SWOIMI PRZEKONANIAM
MORALNYMI I RELIGIJNYMI
W KARCIE PRAW RODZINY

Karta Praw Rodziny¹ jest szczególnym dokumentem wydanym przez Stolicę Apostolską, mającym na celu ukazanie podstawowych praw przyznanych rodzinie, które należy szanować i chronić przed naruszeniami, z uwagi na to, że rodzina jest naturalną i powszechną społecznością². Prawidłowe funkcjonowanie każdej rodziny i wypełnianie powierzonych jej funkcji, stanowi obiekt zainteresowania prawodawstwa kościelnego i świeckiego. Człowiek żyje w rodzinie, tam przychodzi na świat i kształtuje swoją osobowość, a także poznaje podstawowe wartości, którymi będzie kierował się w dorosłym życiu. Rodzinie przypisuje się szereg funkcji, jakie ma ona do spełnienia względem społeczeństwa. Wobec powyższego rodzina pozostaje w centrum zainteresowania prawodawców.

W rozważaniach nad znaczeniem rodziny dla całego społeczeństwa, w sposób szczególny należy zwrócić uwagę na rolę rodziców w zakresie prawidłowego funkcjonowania i rozwoju danej rodziny, gdyż to właśnie oni odpowiedzialni są za wychowanie dziecka i zapewnienie mu prawidłowej opieki³. Rodzicom trzeba zagwarantować odpowiednie prawa, które pozwolą im w swobodny sposób realizować swoje zadania. Stolica

MGR LIC. SYLWIA TYL – doktorantka, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: styl19@op.pl

¹ *Karta Praw Rodziny*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 1983, nr 10, s. 6-7 [dalej cyt.: KPR].

² KPR, *Wprowadzenie*.

³ Art. 5 KPR.

Apostolska w Karcie Praw Rodziny ukazała rodziców jako odrębny podmiot prawa i wyliczyła uprawnienia, jakie należy im zagwarantować.

W artykule przeanalizuje się Kartę Praw Rodziny przedłożoną przez Stolicę Apostolską. W szczególności zwróci się uwagę na rodziców jako jednostki, którym przysługują konkretne prawa, a przede wszystkim prawo do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniami moralnymi i religijnymi, ukazane zostaną podstawy praw przysługujących rodzicom, ich systematyka, a także potrzeba ochrony praw rodziców.

1. SPECYFIKA KARTY PRAW RODZINY

Karta Praw Rodziny została ogłoszona 22 października 1983 r. na życzenie Synodu Biskupów odbywającego się w Rzymie w 1980 r., który był poświęcony „Zadaniom chrześcijańskiej rodziny we współczesnym świecie”⁴. Papież Jan Paweł II podjął życzenie Synodu i zobowiązał Stolicę Apostolską w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* do opracowania Karty Praw Rodziny, aby została przedłożona zainteresowanemu środowiskom i władzom⁵.

W celu właściwej interpretacji praw zawartych w tym dokumencie, a w szczególności prawa rodziców do wychowania potomstwa, ważne jest zrozumienie natury i stylu Karty, co zostało wyjaśnione we wprowadzeniu. Nie można traktować jej jako wykładu teologii dogmatycznej czy moralnej na temat małżeństwa i rodziny, ale trzeba pamiętać, że wyraża ona myśl Kościoła w tej dziedzinie. Nie jest kodeksem postępowania dla zainteresowanych osób lub instytucji. Dokument nie jest także zwykłą deklaracją teoretycznych zasad dotyczących rodziny⁶. Kartę Praw Rodziny można traktować jako doku-

⁴ KPR, *Wprowadzenie*.

⁵ I o a n n e s P a u l u s P P. II, *Adhortatio apostolica de Familia christiana muneribus in mundo huius temporis „Familiaris consortio”*, 22.11.1981, AAS 74 (1982), s. 81-191. Tekst polski: J a n P a w e ł I I, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, Wrocław 2000, nr 46, s. 84-86 [dalej cyt.: FC]; KPR, *Wprowadzenie*.

⁶ KPR, *Wprowadzenie*.

ment *sui generis* Stolicy Apostolskiej, który jest częściowo doktrynalny, częściowo normatywny oraz postulatyczny⁷.

Karta zawiera w sobie wskazania, które mogą być wiążące, ale ich uwzględnienie i stosowanie przez konkretny podmiot zależy od niego samego. Dokument ten można potraktować jako integralną część światowej dyskusji, która dotyczy rodziny i praw jej przypisanych. Andrzej Dzięga podał, iż uznanie Karty za deklarację oznaczałoby, że stanowi ona jeden z wielu głosów w dyskusji, ale w żaden sposób niewiązący. Natomiast nie może zostać nazwana kodeksem, gdyż nie zawiera ściśle skonkretyzowanych norm prawnych ani sankcji za ich nieprzestrzeganie⁸.

We wprowadzeniu został wyjaśniony jej podstawowy cel, którym jest ukazanie współczesnym chrześcijanom i niechrześcijanom podstawowych praw właściwych społeczności, jaką jest rodzina⁹. Prawa określone w Karcie należy rozpatrywać zgodnie z jej specyficznym charakterem. W niektórych fragmentach są to normy ściśle prawne, w innych postulatory i zasady, które odnoszą się do prawodawstwa, jakie powinno zostać stworzone, aby zapewnić rodzinie należyłą ochronę oraz przyczynić się do rozwoju polityki rodzinnej. Jednak zawsze są wezwaniem na rzecz instytucji rodziny, która wymaga należytej ochrony przed wszelkiego rodzaju uzurpacją. Prawie wszystkie zasady zawarte w Karcie Praw Rodziny można znaleźć w innych dokumentach Kościoła, ale także wspólnoty międzynarodowej¹⁰.

Kartę Praw Rodziny przedstawiła Stolica Apostolska¹¹, czyli centralna i najwyższa instytucja władzy Kościoła katolickiego. Dokument został ubogacony wieloma uwagami i sugestiami po konsultacji prze-

⁷ W. G ó r a l s k i, *Karta Praw Rodziny Ludzkiej (Karta Praw Rodziny Stolicy Apostolskiej)*, w: *Studia nad małżeństwem i rodziną*, red. W. Góralski, Warszawa 2007, s. 214.

⁸ A. D z i ę g a, *Karta Praw Rodziny – 25 lat później*, w: *Prawo rodzinne w dobie przemian*, red. P. Kasprzyk, P. Wiśniewski, Lublin 2009, s. 24-25.

⁹ KPR, *Wprowadzenie*.

¹⁰ Tamże.

¹¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83], kan. 36: „Przez Stolicę Apostolską lub Stolicę Świętą rozumie się w niniejszym Kodeksie nie tylko Biskupa Rzymskiego, lecz także – o ile nie wynika co innego z natury rzeczy lub z kontekstu – Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, jak również inne instytucje Kurii Rzymskiej”.

prowadzonej wśród członków konferencji biskupów całego Kościoła, a także znawców tematu, którzy reprezentowali różne kultury i środowiska¹², co zapewne pozwoliło na dokładniejsze sformułowanie poszczególnych artykułów Karty, aby żadna rodzina nie poczuła się pominięta w postulatach. Dokument jest skierowany do rządów, międzynarodowych organizacji rządowych, rodzin, mężczyzn oraz kobiet¹³.

Kościół katolicki ma świadomość tego, jak ważna jest rola rodziny dla każdego człowieka, społeczeństwa i samego Kościoła, dlatego głosi zamysł Boży dotyczący małżeństwa i rodziny, popiera te instytucje i broni przed atakami¹⁴.

2. PRAWO RODZICÓW DO WYCHOWANIA DZIECI JAKO PRAWO NATURALNE

Najważniejszym źródłem Karty jest prawo naturalne, co zostało potwierdzone we wprowadzeniu do dokumentu, natomiast wśród drugorzędnych źródeł należy wymienić m.in.: dokumenty Soboru Watykańskiego II, encykliki papieskie, adhortację apostolską Jana Pawła II *Familiaris consortio*, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., Powszechną Deklarację Praw Człowieka z 1948 r., Deklarację Praw Dziecka z 1959 r., Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r., Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r.¹⁵

Prawa, które zostały zawarte w Karcie, „wyływają ostatecznie z tego prawa, które zostało wpisane przez Stwórcę w serce każdego człowieka”¹⁶. Stolica Apostolska podaje ogólnie treść pewnego typu praw i potwierdza fakt ich istnienia, ale nie ustanawia tych praw, gdyż prawa rodziny mają swoją podstawę w prawie naturalnym¹⁷. Prawo naturalne stanowi porządek działania wyznaczony ludziom w akcie stworzenia, natomiast u podstaw tego porządku znajduje się

¹² KPR, *Wprowadzenie*; G ó r a l s k i, *Karta Praw Rodziny Ludzkiej*, s. 215.

¹³ KPR, *Wprowadzenie*.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ G ó r a l s k i, *Karta Praw Rodziny Ludzkiej*, s. 214-215.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ A. M a r y n i a r c z y k, *Prawa rodziny – między treścią prawa naturalnego a prawem stanowionym*, w: *25 lat Karty Praw Rodziny. Aktualność i wartość przesłania*, red. W. Wieczorek, M. Brzeziński, Lublin 2008, s. 40.

odwieczne prawo Boże, które jest przyczyną sprawczą prawa naturalnego¹⁸.

Prawo naturalne jest składnikiem ludzkiej natury, gdyż jest wrodzone każdemu człowiekowi¹⁹. Podstawowa zasada prawa naturalnego brzmi *bonum est faciendum et malum vitandum* (dobro należy czynić, a zła unikać), a rodzina została ukonstytuowana dla dobra istot ludzkich, które właśnie tam dostępują nieustannego doskonalenia się²⁰. W Karcie Praw Rodziny potwierdzono istnienie prawa naturalnego, które nie jest nigdzie zapisane, ale istnieje i obowiązuje, oraz wskazano na naturę ludzką jako źródło i podstawę praw w niej ukazanych²¹.

Rodzina musi być traktowana jako cel, a nigdy jako środek ze względu na godność rodziny, która stoi u podstaw Karty. Godność przysługuje rodzinie, gdyż została ona powołana do rodzenia człowieka oraz jego doskonalenia. Rodzina, będąc wspólnotą rodziców i dzieci, stanowi naturalną formę życia ludzkiego²². Prawa zawarte w Karcie Praw Rodziny są formułowane ze świadomością tego, że człowiek ma nienaruszoną godność i poprzez ukazanie fundamentalnych treści Stolica Apostolska broni godności człowieka oraz godności rodziny²³.

W odniesieniu do rodziców Stolica Apostolska stanowi w Karcie, że mają oni pierwszeństwo do wychowania potomstwa, z racji tego, iż dali dzieciom życie. To właśnie rodzice muszą być uznani za pierwszych i głównych wychowawców, gdyż jest to prawo naturalne²⁴. Prawo rodziców w zakresie wychowania dzieci nie może być całkowicie przekazane innym podmiotom, ale powinno być wspierane przez całą społeczność ze względu na zasadę pomocniczości²⁵.

¹⁸ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. I: *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1999, s. 24.

¹⁹ Tamże.

²⁰ M a r y n i a r c z y k, *Prawa rodziny*, s. 41.

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 35.

²³ Tamże, s. 40.

²⁴ Art. 5 KPR.

²⁵ Z. G r o c h o l e w s k i, *Prawo rodziców do religijnego i moralnego wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem*, referat wygłoszony 16 listopada 2012 r. podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Religia i etyka w edukacji publicznej”, zorganizowanej przez Katedrę Prawa Wyznaniowego i Konkordatowego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW, Katedrę Prawa Wyznaniowego i Konkordatowego na Wydziale Prawa i Administracji UKSW oraz Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego.

Papież Benedykt XVI potwierdził to, iż prawo do wychowania własnych dzieci jest wpisane w naturę człowieka. W przemówieniu do uczestników kongresu, zorganizowanego przez Europejską Partię Ludową w dniu 30 marca 2006 r., zwrócił uwagę na trzy zasady, które nie mogą być przedmiotem negocjacji, a są nimi: ochrona życia we wszystkich jego fazach, od poczęcia aż do naturalnej śmierci; uznanie i propagowanie naturalnego modelu rodziny, jakim jest związek mężczyzny i kobiety oparty na małżeństwie, oraz obrona tego modelu przed próbami zrównania go w prawach z radykalnie odmiennymi rodzajami związków; ochrona prawa rodziców do wychowania własnych dzieci²⁶. Wymienione zasady są wspólne dla całej ludzkości, dlatego Kościół katolicki podejmuje działania na rzecz krzewienia tych zasad, gdyż dotyczą one wszystkich ludzi, niezależnie od ich wyznania²⁷.

3. PODMIOTOWOŚĆ RODZICÓW W ZAKRESIE WYCHOWANIA

W Karcie Praw Rodziny można wyróżnić prawa przyznane konkretnym podmiotom, wśród których należy wymienić: małżonków, rodziców, dzieci oraz rodzinę²⁸. Mimo to, że tytuł dokumentu sugeruje, iż zostaną ukazane prawa przyznane jedynie rodzinie, wyróżnić można także inne podmioty, które są związane z pojęciem rodziny.

Rodzice są reprezentantami założonej przez siebie rodziny²⁹, z racji tego do nich skierowane są pośrednio prawa przyznane samej rodzinie³⁰. Jak zauważa Józef Krukowski, trudno oddzielić od siebie

²⁶ Tamże; B e n e d y k t XVI, *W obronie chrześcijańskiego dziedzictwa Europy*, Przemówienie do uczestników kongresu zorganizowanego przez Europejską Partię Ludową z 30 marca 2006 r., w: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/europlud_30032006.html [dostęp: 30.01.2013].

²⁷ Tamże.

²⁸ D z i ę g a, *Karta Praw Rodziny*, s. 35.

²⁹ J. K r u k o w s k i, *Podstawy współdziałania między Kościołem i państwem na rzecz małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie do problematyki*, w: *Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnych TN KUL i Diecezję Łomżyńską*, red. J. Krukowski, T. Śliwowski, Łomża 2004, s. 21.

³⁰ W KPR rodzinie przyznano m.in.: prawo do pomocy ze strony społeczeństwa w tym, co dotyczy wychowania potomstwa; prawo do pomocy ze strony państwa przy adopcji dzieci; prawo do istnienia i rozwoju; prawo do uznania jej godności, prawo do organizowania życia religijnego; prawo do żądania prowadzenia polityki

rodzinę i rodziców, gdyż w skład rodziny wchodzi rodzice i dzieci, natomiast kierownicza rola w zakresie wychowania należy do rodziców³¹.

W Karcie nie pojawiła się definicja rodziny, ale prawa, które zostały jej przyznane, pozwalają traktować rodzinę jako podmiot, który może realizować określone uprawnienia³². W polskim ustawodawstwie świeckim również nie stworzono uniwersalnej definicji rodziny, która mogłaby być punktem odniesienia dla rozwiązań prawnych proponowanych w innych aktach normatywnych³³. Polski ustawodawca rzadko używa pojęcia „rodzina”, a normy kieruje do określonych członków rodziny, np. rodziców, dzieci. Rodzina jest obiektem zainteresowania prawa, gdy zostanie założona przez zawarcie małżeństwa³⁴.

Próby zdefiniowania pojęcia rodziny są podejmowane przez socjologów, psychologów, filozofów i prawników³⁵. A. Dzięga podał, że na-

rodzinnej, która nie dyskryminuje rodziny w kwestiach prawnych, gospodarczych, społecznych i finansowych; prawo do mieszkania, prawo do zrzeszania. Zob. Dzięga, *Karta Praw Rodziny*, s. 36-37.

³¹ J. Krukowski, *Ochrona prawa rodziców do moralnego i religijnego wychowania dzieci w prawie kanonicznym i w prawie polskim – wprowadzenie do problematyki*, w: *Ochrona funkcji wychowawczej rodziny*, red. J. Krukowski, A. Maćkowski, Szczecin 2007, s. 16.

³² Tamże.

³³ A. Dzięga, *O racjonalności postulatu prawnej podmiotowości rodziny*, w: *Kościelne prawo procesowe (Prawo rodzinne. Materiały i studia)*, t. V, red. A. Dzięga, M. Greszata-Telusiewicz, Z. Jancewicz, P. Telusiewicz, Lublin 2010, s. 15-16.

³⁴ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. V, Warszawa 2009, s. 2.

³⁵ Dzięga proponuje definicję rodziny: „w sensie zaś ściśle prawnym przez rodzinę można rozumieć dwie lub więcej osób złączonych przynajmniej jedną relacją prawno-rodzinną, mającą za swoje źródło zawarte małżeństwo albo przekazany dar życia” (*Karta Praw Rodziny*, s. 35). Zgodnie z definicją M.A. Krapca, rodzina to „podstawowa wspólnota rodziców i dzieci, nabudowana na dobrowolnym akcie umowy dwojga ludzi, nakierowana na realizację dobra osób. Jako następstwo związku małżeńskiego mężczyzny i kobiety zakłada różnicę płci, umożliwiającą urodzenie człowieka oraz nieustanne doskonalenie się w człowieczeństwie przez międzyludzkie akty życia osobowego” (*Rodzina*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. VIII, Lublin 2007, s. 796); art. 3 pkt 16 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. 2003, Nr 228, poz. 2255 ze zm.): „ilekroć w ustawie jest mowa o rodzinie – oznacza to odpowiednio następujących członków rodziny: małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25. rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje

danie rodzinie formalnoprawnej podmiotowości wymagałoby doprecyzowania pewnych kwestii szczegółowych, związanych np. ze składaniem oświadczeń woli, z własnością rodzinnego majątku, z reprezentacją, a brak ustawowej definicji rodziny świadczy o lęku ustawodawcy przed zobowiązaniami, jakie państwo musiałyby świadczyć na rzecz rodziny³⁶. Autor zwrócił uwagę na to, że brak jednej definicji ustawowej nie świadczy o tym, że rodzina nie jest podmiotem³⁷. T. Sokołowski podał, że rodzina nie ma osobowości prawnej, a także nie jest podmiotem prawa cywilnego, ale jest podmiotem interesu chronionego prawem³⁸.

Zdecydowana większość praw zawartych w Karcie Praw Rodziny została wprost przyznana rodzinie, a każde prawo mogłoby stanowić przedmiot odrębnego komentarza. W niniejszym opracowaniu analizowane są jedynie prawa przysługujące rodzicom, ale nie można podejmować refleksji nad prawami rodziców w oderwaniu od pojęcia rodziny, gdyż do rodziców należy kierowanie wewnętrznym życiem każdej rodziny³⁹. Istotnym elementem określającym rodzinę jest życie dwóch pokoleń razem, czyli wspólnota życia. Małżeństwo jest fundamentem rodziny, ale w momencie, kiedy małżeństwo tworzy wspólnotę seksualną, to w jej następstwie tworzy się wspólnota życia między rodzicami a dziećmi⁴⁰. W Karcie znajduje się stwierdzenie, iż z racji tego, że małżeństwo jest naturalną instytucją, wyłącznie jemu powierzono misję przekazywania życia⁴¹.

Małoletnie dziecko wymaga troski ze strony osób dorosłych, które dbają o jego egzystencję biologiczną, ale także o jego przygotowanie do samodzielnego życia. Pieczę nad małoletnim dzieckiem sprawują rodzice wskutek naturalnej więzi dziecka z rodzicami, państwo w swoim

świadczenie pielęgnacyjne; do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko”.

³⁶ D z i ę g a, *O racjonalności postulatów*, s. 21.

³⁷ Tamże.

³⁸ T. S o k o ł o w s k i, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, wyd. V, Poznań 2010, s. 26.

³⁹ A. B o r k o w s k a - K n i o ł e k, *Zadania wychowawcze rodziców katolickich w świetle nauczania Prymasa Tysiąclecia*, „Studia Prymasowskie” 5(2011), s. 117.

⁴⁰ E. S z c z o t, *Ochrona rodziny w prawie Kościoła łacińskiego*, Lublin 2010, s. 113-114.

⁴¹ KPR, *Wstęp*.

ustawodawstwie potwierdza ten skutek i nadaje sankcję prawną⁴². Pierwzoplanowa rola rodziców względem dziecka została określona w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., gdzie uznano autonomię rodziców i ich prawo do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniem⁴³.

Rodzice są podmiotem odgrywającym zasadniczą rolę w procesie wychowania dziecka, jest to ich obowiązek, ale również zadanie, które dotyczy wszystkich rodziców, gdyż dzięki wychowaniu mogą oni przekazać swoim dzieciom wartości niezbędne do godnego życia⁴⁴.

Zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1983 r. osoba małoletnia w wykonywaniu swoich uprawnień podlega władzy rodziców lub opiekunów, z wyjątkiem spraw, w których małoletni są wyjęci spod ich władzy na podstawie prawa Bożego lub kanonicznego⁴⁵. Wobec takiej regulacji nie dziwi fakt, że w Karcie Praw Rodziny można odnaleźć prawa przysługujące rodzicom, gdyż ich uprawnienia muszą zostać wyraźnie określone, aby mogli swobodnie realizować swoje powołanie. Rodzice są dla dziecka osobami najbliższymi i najskuteczniej potrafią zadbać o jego dobro⁴⁶.

4. CHARAKTERYSTYKA PRAWA RODZICÓW DO WYCHOWANIA DZIECI

Zdecydowana większość praw wynikających ze stosunków rodzinnych między rodzicami a dziećmi to prawa o charakterze niemajątkowym. Należy zwrócić uwagę na to, iż nawet regulacja praw majątkowych⁴⁷ „nosi piętno osobistych stosunków rodzinnych”, a ze wzglę-

⁴² T. S m y c z y ń s k i, *Prawa i obowiązki rodziców względem małoletnich dzieci w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym*, w: *Ochrona funkcji wychowawczej*, s. 73.

⁴³ Art. 53 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483; S m y c z y ń s k i, *Prawa i obowiązki rodziców*, s. 73.

⁴⁴ B o r k o w s k a - K n i o ł e k, *Zadania wychowawcze rodziców katolickich*, s. 117.

⁴⁵ KPK/83, kan. 98 § 2.

⁴⁶ M. A n d r z e j e w s k i, *Prawna ochrona rodziny*, Warszawa 1999, s. 67.

⁴⁷ Prawami majątkowymi są prawa podmiotowe, które w sposób pośredni lub bezpośredni są uwarunkowane interesem ekonomicznym podmiotu, który jest uprawniony. Pozostałe prawa zaliczane są do praw niemajątkowych. A. K a w a ł-

du na tę właściwość praw rodzinnych można zauważyć brak zgodności poglądów co do charakteru niektórych praw⁴⁸.

Nie ma wątpliwości, że prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem moralnymi i religijnymi⁴⁹, o którym mowa w Karcie Praw Rodziny, należy do praw niematerialnych, gdyż nie jest ono bezpośrednio uwarunkowane interesem ekonomicznym uprawnionego podmiotu. W Karcie zwrócono uwagę na to, że rodzice powinni w procesie wychowania swoich dzieci uwzględnić tradycje kulturalne rodziny, sprzyjające dobru i godności dziecka. Natomiast społeczeństwo powinno zapewnić im odpowiednią pomoc oraz wsparcie, które jest konieczne do wypełniania roli wychowawców⁵⁰. Rodzice mają pierwotne i niezbywalne prawo do wychowania potomstwa⁵¹.

Prawa przedstawione w Karcie Praw Rodziny mają wymiar społeczny. Oznacza to, że wszystkie formy życia społecznego powinny służyć rodzinie pomocą w realizacji należnych jej praw i obowiązków. Rodzina całkiem samodzielnie nie jest w stanie osiągnąć przysługujących jej dóbr, potrzebuje pomocy większych grup społecznych, a zwłaszcza Kościoła i państwa. Państwo ma obowiązek wspierania rodziny w wypełnianiu jej zadań, powinno chronić trwałości i nierozzerwalności małżeństwa, nie może jednak wyręczać rodziny w wypełnianiu jej zadań, poza wypadkami konieczności⁵².

Rodzice w niektórych sytuacjach nie są w stanie zapewnić swoim potomkom wychowania i wykształcenia, dlatego państwo ma troszczyć się o to, aby rodzina miała odpowiednie zasoby, także materialne, oraz skuteczne środki, które pomogłyby jej w wypełnianiu swoich zadań⁵³. Jednak zgodnie z zasadą pomocniczości, państwo nie może wyręczać rodziny w wykonywaniu zadań, które może ona realizować sama⁵⁴.

k o, H. W i t c z a k, *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. II, Warszawa 2006, s. 54-55.

⁴⁸ J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010, s. 45.

⁴⁹ Art. 5 KPR.

⁵⁰ Art. 55 a KPR.

⁵¹ Art. 5 KPR.

⁵² J. K r u k o w s k i, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 130.

⁵³ K r u k o w s k i, *Podstawy współdziałania*, s. 22.

⁵⁴ M. S i t a r z, *Funkcja wychowawcza rodziny w prawie publicznym*, w: *Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej*, s. 139.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. trzy kanony odnoszą się do prawa i obowiązku rodziców do wychowania swoich dzieci⁵⁵. Prawodawca powszechny w każdym z kanonów dotyczących wychowania potomstwa stwierdza, że jest to zarazem prawo i obowiązek rodziców. Kościół broniąc praw człowieka, zwraca uwagę na to, że prawom tym odpowiadają obowiązki, gdyż między prawami i obowiązkami istnieje ścisła zależność⁵⁶. Należy zauważyć, że w Karcie Praw Rodziny nie wspomina się o obowiązku rodziców do wychowania potomstwa, a jedynie akcentuje ich prawa. Uwzględniając naukę Kościoła i aktualne prawodawstwo, z analizowanym prawem trzeba łączyć także obowiązek rodziców do wychowania potomstwa, mimo że w samej Karcie nie zostało to wprost wyrażone.

Rodzice mają prawo zapewnić swoim dzieciom odpowiednie wychowanie moralne, polegające na kształtowaniu sumienia dziecka, aby właściwie oceniało wartości moralne, a następnie dokonywało prawidłowych osobistych wyborów i przyjmowało je za własne. Obowiązkiem rodziców jest troska o prawidłowe uformowanie sumienia dziecka, a jest to proces długotrwały i wymagający osobistego zaangażowania⁵⁷. Z wychowaniem moralnym jest związane wychowanie seksualne, które nie może odbywać się w oderwaniu od zasad moralnych. Wychowanie moralne zawiera w sobie obowiązek ochrony dzieci przed przemocą i nienawiścią oraz troskę o to, aby racjonalnie korzystały one ze środków społecznego przekazu⁵⁸.

Natomiast wychowanie religijne zakłada poznanie zasad wiary i życia zgodnie z nimi oraz kult religijny⁵⁹. Rodzicom przysługuje prawo do organizowania życia religijnego w „Kościele domowym”, zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi. Rodzice mają wprowadzić dziecko w życie sakramentalne⁶⁰. W stosunku do swoich dzieci rodzice są

⁵⁵ KPK/83, kan. 226 § 2: „Rodzice, ponieważ dali dzieciom życie, mają bardzo poważny obowiązek i prawo ich wychowania. Stąd też na pierwszym miejscu do chrześcijańskich rodziców należy troska o chrześcijańskie wychowanie dzieci, zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół”; KPK/83, kan. 793; KPK/83, kan. 1136.

⁵⁶ P a l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 22.

⁵⁷ H. S t a w n i a k, *Prawa i obowiązki rodziców w zakresie moralnego i religijnego wychowania dzieci w Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: *Ochrona funkcji wychowawczej*, s. 35.

⁵⁸ Tamże, s. 36.

⁵⁹ Tamże, s. 37.

⁶⁰ Tamże.

pierwszymi katechetami, których nikt nie jest w stanie zastąpić, gdyż katecheza rodzinna wyprzedza każdą inną formę katechezy szkolnej czy parafialnej. Za formację religijną dziecka jest odpowiedzialna zarówno matka, jak i ojciec, gdyż obecność obojga rodziców jest niezastąpiona, aby dzieci mogły w przyszłości odpowiednio wypełniać zadania wynikające z małżeństwa i rodzicielstwa⁶¹. Kardynał Wyszyński nazwał matki „pierwszymi kapłankami”, gdyż uważał, że właśnie one najlepiej sprawdzają się w wychowywaniu dzieci do modlitwy⁶². Rodzice są odpowiedzialni za religijne wychowanie swoich dzieci przed Bogiem, Kościołem, narodem, ale największą odpowiedzialność ponoszą przed dziećmi⁶³.

W wychowaniu religijnym dzieci znaczącą rolę odgrywa szkoła, a szczególnie szkoła katolicka, gdyż rodzice wybierając taką właśnie szkołę, w jasny sposób określają kierunek wychowania religijnego dzieci⁶⁴. Rodzice mają prawo do tego, aby w swobodny sposób mogli wybrać szkoły lub inne środki kształcenia dla swoich dzieci, zgodnie z własnymi przekonaniami. Władze państwowe powinny rozdzielić dotacje publiczne w taki sposób, aby umożliwić rodzicom korzystanie z tego prawa, bez ponoszenia dodatkowych wydatków, gdyż w ten sposób byłaby ograniczona możliwość korzystania z prawa wyboru szkoły⁶⁵.

Rodzice mają prawo do nieposyłania swoich dzieci do szkół, które nie promują wartości zgodnych z ich przekonaniami religijnymi i moralnymi. W Karcie podkreślono, że wychowanie seksualne powinno dokonywać się pod kierunkiem rodziców w domu oraz w wybranych przez nich ośrodkach wychowawczych⁶⁶.

Prawa rodziców w zakresie wychowawczym zostają naruszone w sytuacji, gdy państwo narzuca obowiązkowy system wychowania, w którym brakuje formacji religijnej⁶⁷. Stolica Apostolska zwraca uwagę na to, że rodzice w wykonywaniu swojego prawa do wychowywania dzieci powinni otrzymywać wsparcie od nauczycieli i kierownictwa

⁶¹ Tamże, s. 40.

⁶² B o r k o w s k a - K n i o ł e k, *Zadania wychowawcze rodziców*, s. 121.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ S t a w n i a k, *Prawa i obowiązki rodziców*, s. 42.

⁶⁵ Art. 5 b KPR; KPK/83, kan. 793 § 2: „Rodzice mają również prawo otrzymanie od państwa pomocy potrzebnych do katolickiego wychowania dzieci”.

⁶⁶ Art. 5 c KPR.

⁶⁷ Art. 5 d KPR.

szkół. Między rodzicami a nauczycielami powinny dokonywać się różne formy współpracy, a obywatele powinni mieć wpływ na politykę wychowawczą realizowaną w danej szkole⁶⁸.

Prawo do wychowania potomstwa zostało wyrażone wprost w art. 5 Karty, który jest niezwykle rozbudowany, bo składa się z sześciu podpunktów. Taka forma przypomnienia omawianego prawa w Karcie Praw Rodziny wskazuje na to, że Stolica Apostolska wykazuje troskę o jego realizację w życiu każdej rodziny.

5. POTRZEBA OCHRONY PRAW RODZICÓW

Stolica Apostolska wezwała wszystkie państwa, organizacje międzynarodowe oraz instytucje i osoby zainteresowane do szanowania praw rodziny oraz ich rzeczywistego uznania⁶⁹. Takie sformułowanie świadczy o tym, że Stolica Apostolska widzi potrzebę ochrony praw rodziców i praw rodziny.

Wśród adresatów Karty wymienić należy międzynarodowe organizacje rządowe, które nie mogą godzić się na łamanie praw rodziny, ale mają podejmować działalność na rzecz obrony rodziny. Dokument adresowany jest do rządów, które są odpowiedzialne za ustawodawstwo i politykę rodzinną, aby właściwie zaplanowali swoje działania. Karta skierowana jest do samych rodzin, celem uświadomienia im swojej niezastąpionej i wyjątkowej roli.

Stolica Apostolska zwraca się do mężczyzn i kobiet, aby uczynili wszystko dla zapewnienia ochrony rodziny oraz umocnienia tej instytucji, mając na uwadze obecne i przyszłe dobro ludzkości. Stolica Apostolska zwraca się do członków Kościoła i instytucji kościelnych, aby dawali świadectwo temu, że rodziny nic nie jest w stanie zastąpić w wypełnianiu swojej misji; a także starali się zapewnić rodzinom i rodzicom niezbędne oparcie w wypełnianiu zadań powierzonych przez Boga⁷⁰, takim zadaniem jest także wychowanie potomstwa przez rodziców.

W prawie kanonicznym jest mowa o prawach rodziny, ale trzeba mieć na uwadze, że normy prawne częścię odnoszą się do praw ro-

⁶⁸ Art. 5 e KPR.

⁶⁹ KPR, *Wprowadzenie*; por. G ó r a l s k i, *Karta Praw Rodziny Ludzkiej*, s. 215.

⁷⁰ KPR, *Wprowadzenie*.

dziców, zwłaszcza w zakresie wychowania dzieci⁷¹. Jednak uznanie praw rodziców dotyczy pośrednio uznania praw rodziny, gdyż rodzice są wykonawcami tych praw⁷². Mimo to, w prawie świeckim i prawie kanonicznym rodzina nie ma podmiotowości prawnej w sensie ścisłym⁷³. Natomiast w Karcie Praw Rodziny uznaje się podmiotowość prawną rodziny⁷⁴.

Zdaniem Ryszarda Sztuchmilera Karta Praw Rodziny powinna znaleźć zastosowanie w prawie kościelnym, w kwestiach, które stanowią materię prawa kanonicznego. Autor uważa, że ruchy rodzinne powinny domagać się uznania podmiotowości prawnej rodziny w ustawodawstwie świeckim – „Rodzina ma bowiem przyznane pewne prawa, lecz nie może ich w pełni egzekwować, gdyż nie jest ona uznana za odrębny podmiot prawa, lecz tylko za przedmiot ochrony prawnej”⁷⁵.

W celu ochrony praw rodziny ważne zadania spełniają różne grupy społeczne, a zwłaszcza duszpasterze, politycy, prawnicy, prawodawcy, pracownicy socjalni, oświaty i służby zdrowia oraz same rodziny⁷⁶. Każdy człowiek, któremu zależy na przyszłości całego społeczeństwa, powinien robić wszystko, aby prawa rodzin były zabezpieczone i aby każda rodzina mogła wypełniać swobodnie powierzone jej funkcje.

*

Przeprowadzona analiza Karty Praw Rodziny, a w szczególności prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem moralnymi i religijnymi, pozwala traktować rodziców jako podmiot prawa, któremu zostało przyznane uprawnienie. Stolica Apostolska nie ukazuje nowych praw, a jedynie przypomina i precyzuje te, które należą do praw naturalnych, z racji tego są one wpisane w naturę ludzką.

⁷¹ KPK/83, kan. 226 § 2; R. S z t y c h m i l e r, *Prawa małżonków i rodziny w prawie kanonicznym*, w: *Rodzina i społeczeństwo wczoraj i dziś*, red. F. Lempa, S. Tafaro, Białystok 2006, s. 179.

⁷² Tamże, s. 176.

⁷³ Tamże, s. 180.

⁷⁴ Tamże, s. 181.

⁷⁵ Tamże, s. 182.

⁷⁶ R. S z t y c h m i l e r, *Prawa rodziny w prawodawstwie i nauczaniu Jana Pawła II*, w: *Zagadnienia Praw Rodziny. XII Dni Praw Człowieka w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1994*, red. J. Rebeta, Lublin 1997, s. 72.

Stolica Apostolska w Karcie Praw Rodziny przypominała najważniejsze uprawnienia, które przysługują rodzinie oraz podmiotom wchodzącym w jej skład. Z tego względu, iż rodzice pełnią funkcję reprezentacyjną rodziny, są oni odpowiedzialni za realizację uprawnień przyznanych całej rodzinie. Jednak w zakresie prawa do wychowania dzieci, to rodzice pełnią podstawową funkcję i zostali wymienieni wprost jako adresaci tego prawa, gdyż właśnie do nich w pierwszej kolejności należy troska o wychowanie potomstwa.

Rodzice są w stanie dawać dziecku przykład prawidłowych postaw i odgrywają kluczową rolę w procesie formowania sumienia przez dziecko, a także będąc pierwszymi katechetami, mają ogromny wpływ na życie religijne swojego dziecka.

Prawo do wychowania dziecka zgodnie z uznawanymi przez rodziców wartościami, jest jednym z podstawowych praw rodziców i nikt nie może im go odebrać, dlatego należy tworzyć odpowiednie mechanizmy prawne, które będą służyły umocnieniu i obronie omawianego prawa.

**Parents' right to educate their children in conformity
with their moral and religious convictions
in the Charter of the Rights of the Family**

S u m m a r y

Charter of the Rights of the Family is a particular document issued by the Holy See in order to show the fundamental family's rights, which should be respected and protected due to family is a natural community. The proper functioning of each family has significant meaning for both Church and state legislation. In particular, it should be noted that parents have a material impact on educating their children. The Holy See in the Charter of the Rights of the Family enumerated rights which should be guaranteed.

The article includes analysis the Charter of the Rights of the Family formulated by the Holy See, particularly the parents' right to educate their children in conformity with their moral and religious convictions.

At the beginning the Author emphasised specific nature of the Charter of the Rights of the Family which expresses the thought of the Church in this field. It could be considered as *sui generis* document of the Holy See, partly doctrinal, partially normative.

Natural law is primary source of the Charter of the Rights of the Family what was confirmed in the introduction to this document. The Holy See notices, that parents have the primary right to educate their children, because they have given birth their children. The Character of the Right of the Family does not define the concept of “family”, however family can realize their rights.

There is characterized parents' right to educate their children and the necessity of its protection. It should be emphasised that Holy See called on the states and international organisations to protect the family.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: rodzina, rodzice, dziecko, przekonania moralne i religijne, prawa rodziców, Karta Praw Rodziny

Key words: family, parents, child, moral and religious convictions, parents' rights, Charter of the Rights of the Family